

Álmai vannak, amelyek nem a zsványoké, hanem a jövőendő

Bizony, nem egyedülvalók vagyunk, hanem valamiféle szerves egységhez tartozunk: egy családhoz, melynek a nyelvén szólunk. Ennek a családnak országföldje van, s ha most kevesebb is, mint nagy bűnök előtt, annál édesebb ez a föld. Történelme van, mely gyakran szerencsétlen volt is, de hősi volt és önzetlenségében költők tollára méltó. Irodalma van, mely nyelvi társtalanságában a mesék pazar színeiben lüktet. Halottai vannak, kiknek a neve nem számadat, hanem csillagok a föld alatti égen. Élő népe van, mely munkával és az erkölcsi érzék örökségével keresi a boldogulás útját: és álmai vannak, amelyek nem a zsványoké, hanem a jövőendő.

Tamási Áron

* * *

Az 1956-os forradalomra és szabadságharcra emlékezünk

Mindent a Hazáért!

Pongrátz Gergely emlékiratai nyomán 1956-ról

1. rész

Kedves magyar olvasóim!

Idén emlékezünk az 1956-os forradalom és szabadságharc 50. évfordulójára. A forradalmárok, a „pesti srácok” beírták nevüket nemcsak a magyar történelem, de a világtörténelem kiemelkedő lapjaira is. Azokban a napokban az egész világ ámulattal fordult Magyarország felé, mégsem kaptuk meg a várva várt amerikai és nyugati segítséget. Az 1956-os forradalom és szabadságharc képviselői a kommunizmus eltipró diktatúrájával s egy világhatalommal szemben fogtak fegyvert!

Vakmerően bátrak és nemes lelkűek voltak a pesti srácok! Közülük is kiemelkedett **Pongrátz Gergely** és testvérei, akinek gondolatait, élménybeszámolóját gyakran idézzük olvasóink elé a teljesség igénye nélkül. Ahhoz azonban, hogy megértsük a forradalom kitörésének mozgatórugóit, egy-egy tényszerű megállapításra is szükség lesz.

Felidézzük *Mindszenty József* hercegrímás gondolatait, aki népéhez Szózatot intézett a szabadság pilanataiban, majd a forradalom leverése után az amerikai nagykövetségre menekült, s 15 évet töltött kényszerlakhelyén.

A hazai és Kárpát-medencei közvélemény előtt szinte ismeretlen versekből is közreadunk egy csokorra valót, mely kötet versei csak Nyugaton jelenhettek meg. Mintegy 43 ország költőinek 150 versét gyűjtötte össze a hatvanas években *Tollas Tibor*, az emigráció egyik kiemelkedő költőalakja, aki évtizedeken át szerkesztette az emigráció egyik legolvasottabb lapját, a *Nemzetőrt*.

Kedves olvasóim! Az 1956-os forradalom és szabadságharc hazaárulás, túlerő és az orosz megszálló csapatok bejövetelével leveretett. A „pesti srácok” közül sokan mártírhalált haltak már akkor, mások később hunytak el. Sokan börtönben, száműzetésben, emigrációban töltötték drága, ifjú életüket! Pongrátz Gergely, a Corvin köz parancsnoka tavaly itt hagyott bennünket. Életében ő is emigrációba kényszerült. *Wittner Mária*, *Rácz Sándor* és még néhányan a tiszta forradalom hősei közül azonban itt élnek közöttünk. Ők, ahogy Pongrátz Gergely gondolatai is: tiszta források! A szabadságharc valós történetét ugyanis az elmúlt évtizedekben meghamisították a kommunisták. A torz, hazug és hiteltelen történelem helyett álljon itt élő példaként az 1956-os forradalom és szabadságharc igaz története! Természetszerűen a teljesség igénye nélkül! Az itt olvasható megrázó, hősies történet csak egy szelete a teljességnek: néhány csepp az 1956-os tiszta történelem mély tengeréből!

Reményik Sándor versének refrénjét sokszor énekelték a Corvin közben, s főleg az utolsó sorát majdnem mindenki emlegette: „*Inkább vesszen el hát szívéünk drága vére,/Meghalunk, de előbb megfizetünk érte.*” Mindent a Hazáért! - ez volt jelszavuk a Corvin köz forradalmároknak.

Frigyesy Ágnes

Lássuk, ki is volt Pongrátz Gergely: „*Őseim a XIV. században kerültek Erdélybe. Örményországból menekültek, ahol a törökök évszázadokon keresztül mészárolták őket. Alapítói voltak Szamosújvár városának, mely egy völgykatlanban terül el a Szamos partján...*

Büszke vagyok örmény származásomra, melyet csak a vallásban tartottunk meg. Vérünk és vallásunk az évszázadok folyamán megmaradt örménynek. Szívünk azonban magyarrá vált... Édesapám az első világháborút, mint tartalékos hadnagy harcolta végig... Az első világháborúban végzett tevékenységének elismerésül 19 éremmel tüntették ki. A háború befejezése után Kolozsvárott állam- és jogtudományi doktortúrást szerzett. Diplomáját azonban Erdély román megszállása miatt sohasem használta... Édesapám az erdélyi magyar párton kívül soha semmilyen pártnak nem volt tagja, és ebben a szellemben nevelte fel kilenc gyermekét, akik közül én vagyok a hatodik." ¹

Október 23.

„Hogyan kezdődött a forradalom? Pongrátz Gergely testvére, **Andris** hazatelefonált. Ez az első hír a forradalomról: „Anyukám, itt vagyok a Hősök terén. Most jöttem le a postarablóról, egy hosszú drótkötelet tettem a nyakába, és le akarjuk húzni. Olyan biztosan áll, hogy három teherautó is húzza, mégsem lehet megmozdítani... Vagy 10 000 ember van itt, és mindenki hórukkra húzza a drótkötelet. Az orosztanárom is itt van. Ő is húzza. Azt mondta, hogy az idén kítűnőt kapok oroszból, ha ez a gazember lezuhan.

- Andris, miről beszélsz? - kérdezte anyám. - Nem értek egy szót sem abból, amit elhadartál.

- Hát a Sztálin szoborról, amelyik a Városligetben áll.

- Jézus Mária! Mit csináltok Andris? Ennek börtön lesz a vége!

- Ne féljen Édesanyám, mert az egész országnak nincsen annyi börtöne, hogy ezt a sok embert, aki itt van, be tudják zárni. Hát azt a 40 000 embert, aki a Bem szoborhoz vonult fel délután, és mind azt kiabálták, hogy 'ruszkik haza', kivágták az orosz címet a zászlókból, és mindenfelé osztogatják az egyetemisták 16 pontos követeléseit, hová zárják? Hacsak nem csinálnak az egész országból egy börtönt. Most mindenki énekel és boldog." ²

A következő hírt a családnak Pongrátz Gergely másik testvére, Ernő adta. Ő is izgatott, lázas hangon, szinte kiabálva telefonált: „Itt vagyok a Parlamentben, melynek környékén most történelmet írunk. 200 000 ember van a téren, és Nagy Imrét követelik. Az óriási tömeg sodródásával odakerültem a Parlament bejáratához, Veres Péter és Déry Tibor társaságában. Rugdostuk, dörömböltünk a kapun, mert eloltották a villanyokat a téren, és a tömeg sötétben maradt. Amikor kinyitották a kaput, egy ór azt mondta, hogy a miniszter elvtársak két embert fogadnak a tüntetők közül. Biztattuk Veres Pétert és Déry Tibort, de ők nem akartak bemenni. Azt mondták, hogy menjünk be mi, s ha később szükség lesz rájuk, akkor hívják be őket. Gyorsan kellett cselekedni. Megkérdeztem, hogy ki jön be velem? Egy közgazdász csatlakozott hozzám, és felvezettek az emeletre, ahol Hidas, Mekis és Erdei fogadtak minket. Az a félelem, ami erőt vett rajtam, amikor a lépcsőkön mentünk fel, egyszerre eltűnt, amikor Erdei megkérdezte, hogy mit akarunk.

- Először: Gyűjtsák meg a villanyokat, és világítsák meg a Parlament épületét!

A három miniszter összenézett, Erdei csengetett, és egy altisztnek kiadta az utasítást. A villanyok kigyúltak.

- Másodszor: Oltsák el a vörös csillagot a Parlament tetején, és tegyenek ki egy címer nélküli nemzeti zászlót!

A vörös csillagot eloltották, amelynek kialakítását a téren lévő emberek üdvrivalgása követett. Címer nélküli nemzeti zászlót azonban csak hosszú kérés után, a padlásról hoztak egyet. Öreg zászló volt, de kitették.

- Harmadszor: Hívják be Nagy Imrét, mert a tömeg őt akarja hallani!

Egyikük sem tudta Nagy Imre telefonszámát, és ez komoly problémát okozott. Nyilvánvaló volt, hogy a tömeg őt akarja, hiszen kórusban kiabálták Nagy Imre nevét. Végülis sikerült rávennem őket, hogy kocsit küldjenek Nagy Imre lakására, és hozzák a Parlamentbe..." (3)

Rádióadások tükrében

„Az egyetemisták kérik a Kossuth-címer visszaállítását, március 15. és október 6. munkaszüneti nappá nyilvánítását." „Volt olyan egyetem, ahol 12 pontban, volt olyan, ahol 20 pontban foglalták össze követeléseiket, de mindenütt tiszta fejjel és meleg szívvel tették."

„Budapest egyetemistái pedig ma közösen tüntettek. Ma délben ugyan a belügyminiszter betiltott mindenfajta felvonulást, de a Magyar Dolgozók Pártjának politikai bizottsága megváltoztatta ezt a határozatot. Orvosok, műszaki egyetemisták, bölcsészek, jogászok, közgazdászok és a többi karok diákjai vonulnak fel, élükön professzoraikkal és az MDP szervezeteinek vezetőivel."

„Először csak ezek voltak, de hozzájuk csatlakoztak ifjú munkások, katonák, öregek, középiskolások, kalauzok, így tízezrekké nőtt a hatalmas emberfolyam. Jelszavaktól zengtek az utcák. Bem apó és Kosuth népe ment együtt, kéz a kézben.” (4)

Kitört a forradalom

Újabb hírt a Pongrátz családnak Ernő nyújtott telefonon. A Parlamentből jelentkezett: „Most jöttem vissza a Rádióból, ahol tízezres tömeg követeli, hogy a 16 pontot olvassák be a rádióba. A rádió azonban tele van ávósokkal, akik könnyfakasztó gránátokat használnak a tömeg ellen. Néha egy-egy gránátot elkapnak és visszadobják az épületbe. A tömeg azonban nem mozdul, ameddig a 16 pontot be nem olvasák. Itt van már Nagy Imre is. Említettem neki, hogy figyelmeztessék Piros László belügyminisztert, ne-hogy az ÁVO a fegyveréhez nyúljon, mert ha azt teszi, olyan vérengzés lesz Magyarországon, amelyet a világ még nem látott. Nagy Imrét teljesen váratlanul érték az események, és azt kérdi, hogy mit mondjon a tömegnek? Mondtam neki, hogy akármit, csak ne úgy kezdje, hogy elvtársak. Mégis úgy kezdte és kifütyülték. Újrakezdte úgy, hogy 'magyar testvéreim', és erre hatalmas tapsot kapott. Megéljenezték!

Már vagyunk vagy huszonöten Nagy Imre mellett, és a tömeg a téren még mindig nő. Félek, hogy az ÁVO mégiscsak használja a fegyverét, és abból valóban nagy baj lesz, a tömeg hangulata miatt. Elment valaki Magdihoz megmondani, hogy ne várjon?

- Még nem, de pár perc múlva indulunk Bandival. Utána mi is bemegyünk Pestre.

Ödön letette a telefont, és odaszólt Bandinak: »Talpra magyar, hí a haza«. Most reánk is szükség van. Ké-szülj. Menj fel a szénapadlásra, és szedd elő apánk második világháborús pisztolyát. Addig én megmosom a kezem.”

Anyánk azonban elének állt: „Márpedig ti nem mentek sehová. Két fiam már ott van. Nem elég az? Ti úgysem tudtok segíteni a helyzeten, és főleg, ha pisztollyal mentek, csak meglövetitek magatokat. Nem engedlek!”

Bandi azonban megfélekedve a szokott tiszteletről, megkérdezte anyát, hogy „mi lenne ebből a szerencsétlen országból, ha minden anya így gondolkozna. Ha mindegyik a szoknyája mellé húzná a fiait, most amikor a hazának szüksége van rájuk? Vajon ha apánk élne, mit mondana? Azt, hogy nem engedlek, vagy azt, hogy ott a helyetek! Csak hogy folytassam azt, amit Ödön mondott: »Itt az idő, most vagy soha! « Hát ha most nem megyünk, akkor meg is érdemeljük a sorsunkat. Akkor ez a nemzet megérett a pusztulásra. Még most is azt mondja Édesanyám, hogy nem engedlek?”

- Nem mondom - felelte anyám sírva. - Belőlem csak a féltő anyai szív beszélt. Talán apátok is így akarná. Azt mondaná, hogy ott a helyetek. Nem állok az utatokba, menjetek. Imádkozom értetek és azokért az Édesanyákért, akik gyermekeiket veszítik el, ha az ÁVO mégis használja fegyverét. Istenem! Ne engedd, hogy vérfürdő legyen. Vigyázzatok magatokra és egymásra!

Ödön és Bandi percek alatt elkészültek és elindultak gyalog Erzsébetre. Kimentek a főútra, és minden Budapest felé menő járműnek intettek, hogy álljon le. Végre, amikor már majdnem elérték Erzsébet határárt, egy krumplit szállító teherautó felvette őket, de nem mentek messzire. A lámpagyár előtt néhány fiatal, kis puskákkal a kezében, leállította a teherautót. Az egyik srác megkérdezte a sofőrt:

- Mit visz és hová? Kik az utasai?

Amikor tisztázódott a helyzet, a srácok elmondták, hogy fél órával ezelőtt az ÁVO a rádiónál a tömegbe lőtt. Sok halott és rengeteg sebesült van. Ők kezdték. Azért jöttek ide, mert fegyver kell. Kitört a forradalom. Budapesten mindenki fegyvert akar, de nem tudnak a gyárba bemenni. A kapu be van zárva, és nem tudják, hogy mit csináljanak. Lehet, hogy a Lámpagyárban is ávósok vannak.

Bandi véleménye az volt, hogy amennyiben kitört a forradalom, akkor forradalmárok vagyunk, és úgy is kell viselkednünk. Ha fegyver kell, akkor ne gondolkozzunk, hanem szerezzünk fegyvert. „Maradjatok itt. Ha sikerül a kaput kinyitni, majd kiáltok.”

A Lámpagyár kapuja alig száz méterre volt attól a helytől, ahol beszélgettek. Bandi odament, és meg-rugdosta a vasajtót, amire egy idősebb ember jött ki az őrbódéből.

- Mit akar? - kérdezte az őr.

Bandi egészen halkán beszélt, elváltoztatott torokhangon, és tudta, hogy az őr ebből a távolságból nem ér-ti meg. Az öreg portás közelebb jött a kapuhoz, és a vasrácsok között Bandi látta, hogy már alig egy mé-ter a távolság közöttük. Kivette a kabátja alól Édesapám pisztolyát, amihez töltény ugyan egy sem volt, és ráfogta az őrré.

- Kitört a forradalom! Kinyitja a kaput, vagy maga lesz ennek a forradalomnak az első hősi halottja! - mondta Bandi, most már erélyes hangon. A kapu kinyílt, és Bandi kiáltott a srácoknak, akik szaladva jöttek. Bandi közben odaszólt az öregnek, hogy menjen haza, mert már nincs szükség rá." (5)

Budapesten tehát kitört a forradalom. S mi történt eközben vidéken? Pongrátz Gergely a következőket rögzítette visszaemlékezéseiben: „A henyelpusztai állami gazdaságban, ahol 1956 őszén dolgoztam, október 23-án este 8 órás kezdettel mozielőadás volt a kultúrteremben meghirdetve. A filmelőadás azonban elmaradt, mert a párttitkár utasítására Gerő beszédét kellett meghallgatni mindenkinek. Tiltakozásnak nem volt helye, és az sem számított, hogy a párttitkáron kívül mindenki a filmet szerette volna látni. Bevonulunk a kultúrterembe, és a párttitkár pontosan 8 órakor bekapcsolta a rádiót. Nem nagyon figyeltünk a beszédre, mert tudtuk, hogy amit mond, a megszokott kommunista szövegekkel alátámasztott politikai hazugság, más szóval „agymosás”. Azonban ez a beszéd mégis más volt: „Nehogy ellenséges elemek zavarhassák pártunk, munkásosztályunk, dolgozó népünk erőfeszítéseit... Pártszervezeteink fegyelmezetten, teljes egységben lépjenek fel minden rendbontó kísérlettel, nacionalista kűtmérgezéssel, provokációval szemben...”

A beszéd végén sokáig boncolgattuk az értelmét néhány munkatársammal. Hihetetlen, hogy Gerő elismeri; a mindenható, tévedhetetlen és az egyedüli párt vezetésében elkövetek súlyos hibákat is. Hát, ha mérlegre tennék az elért eredményeket és a súlyos hibákat, vajon melyik lenne a súlyosabb? 1945-től kezdve egyebet nem csináltak, mint irtották a nemzet legjobbait. Nem kellett ahhoz nyilasnak lenni, hogy valakinek kötelet tegyenek a nyakába. Olyan emberek, akik a Gerő által említett súlyos hibákat annak idején csak éppen megemlégették, börtönbe és nagyon sokan akasztófára kerültek. Azok az emberek, akiknek magyarsága mindennél előbbrevaló volt, akasztófán végezték életüket, mert útjában álltak a „szocializmus” fejlődésének. Bajcsy-Zsilinszky Endrét a nyilasok akasztották fel, és 1945-ben a kommunisták utcát neveztek el róla. 1948-ban azonban deportálni akarták az özvegyét, aki azt kérte, hogy először vegyék le a férje nevét az utca faláról. Mindszentyt a nyilasok is bebörtönözték, de hogy az ÁVO mit tett vele, az már több mint embertelenség. Pedig ő Magyarország hercegprímása, akinek az egyedüli bűne, úgy a nyilasok, mint a kommunisták előtt az volt, hogy fájts neki a magyar nemzet sorsa.

1949-ben felakasztották Rajk Lászlót is, akit vagy 50 tábormok kísért a sírba. (Méry Tibor, *That Day in Budapest*, 105, 2) Pedig Rajk is és a tábormokok is végig, mindenben kiszolgálták Rákosit. Sőt Péter Gábort is letartóztatták. A szabóinasból lett tábormokot, akinek könyökig véres volt a keze, és aki Rákosinak „hítsorsosa” volt. „Cionista összeesküvés” volt ellene a vád. De hát nem kellett ahhoz cionista összeesküvés, hogy Péter Gábort félretegyék az útból, hiszen voltak olyan időszakok, amikor a magyar kormány nagy része zsidókból állt. 1953 júniusában, röviddel Sztálin halála után Hruscsov Moszkvába idézte a magyar kormány vezetőit, ahol „zsidó bandának” nevezte őket. Rákosi Mátyás, Gerő Ernő, Farkas Mihály és Révai József, a hatalom bitorlóit ugyanis mind zsidók voltak. (Méry Tibor, *That Day in Budapest*, 48, 1)

Jegyzetek:

1. Pongrátz Gergely: Corvin köz - 1956, 25-26 p. A szerző kiadása 1982-2004.,
2. Ua. 35. p., 3. Ua. 36-37 p., 4. Ua. 37. p., 5. Ua. 38-40 p.

Szerkesztette és összeállította:

Frigyesy Ágnes

* * *

Meghívó

Fővárosi Örmény Klub

2006. október 19. 17 óra Magyarok Háza, Budapest

Műsor:

Bemutatkoznak új képviselőink I. rész

A kulturális műsorral egybekötött estre mindenkit szeretettel várunk.

Az estet az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület rendezi,

támogatja a Fővárosi Örmény Önkormányzat.

* * *